

Hazánk büntetés kiszabási gyakorlatának sajátosságai¹

UJVÁRI ÁKOS
egyetemi tanársegéd

Egyes sajtótermékeket tanulmányozva, vagy csupán a televíziót bekapcsolva egyre gyakrabban érzi úgy az ember, hogy a büntetés kiszabása hasonlít a labdarúgáshoz. Ez is egy olyan terület – a társadalmi kommunikációs erőterben – amiről mindenkinek határozott véleménye van, anélkül, hogy a megfelelő szakértelem birtokában lenne. A büntetés kiszabását érintő társadalmi kritikák jelentős részének háttérében az információhiány, szakszerűtlenség, felületesség vagy éppen a szenzációéhség áll. Ugyanakkor, az alappal megfogalmazható laikus kritikák igazságtartalmát nagymértékben erősíti, a rendszerváltás óta szüntelenül pulzáló, egymásnak szembeveszülő büntetőpolitikai elképzelések jogalkotói megjelenítése.

A fenyítés biztos tudatának sokkal nagyobb hatása, mint egy másik borzalmasabbnak, amely a büntetlenség reményével párosul. Minél súlyosabb, kegyetlenebb a bün-

¹ A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán tartott tudományos-szakmai konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

tetés, annál nagyobb erőszakot szül.² Beccaria XVIII. századból való bölcselmei a büntetéstanhoz kapcsolódó jogi gondolkodásunkba már évszázadok óta beépültek. Ennek ellenére, úgy az egyes büntetőpolitikai célkitűzésekben, mint az ezt realizáló jogalkotásban a szankciórendszer szigorításának kérdése állandó jelleggel napirenden van.

Amikor a büntetés kiszabási gyakorlatunk sajátosságairól beszélek, valójában ironizálok. A 'sajátosságok' kifejezés helyett szakszerűbb volna az anomáliák, diszfunkciók kifejezés használata. A problémák eredője – többek között – az egymást keresztező büntetőpolitikai elképzelések, célkitűzések gyors ütemű tételes jogi megjelenítésében, büntetőpolitika rohammunkában történő állandósult változtatásában rejlik.

Valamennyi jogág – így a büntetőjog is – a magas absztrakciós szinten megfogalmazott jogelvek, általános rendelkezések segítségével próbálja összeegyeztetni a jogi szabályozás stabilitásához, kiszámíthatóságához fűződő érdeket a bírói mérlegelés rugalmasságában rejlő előnyökkel. Az alkotmányos büntetőjog³ szabályozásának sajátosságaiból kifolyólag, a büntetés kiszabása tekintetében megfogalmazott elvi előírásoknak egyidejűleg kell szolgálniuk a jogkövetkezmények előreláthatóságának, és a törvény előtti egyenlőség kritériumát, valamint az egyéniesített szankcióalkalmazáshoz kapcsolódó társadalmi érdeket. A jelenleg hatályos 1978. évi IV. törvény (Btk.), fenti igényeket szolgáló generálklauzulái a 37. §-ban meghatározott büntetési célok, valamint a 83. §. rendelkezései a büntetés kiszabás elveiről.⁴

A jogalkotói törekvésekkel párhuzamosan, egy alacsonyabb absztrakciós szinten az ítélkezési gyakorlatot alakító Legfelsőbb Bíróság, a törvényhozó által megalkotott normák gyakorlatban történő értelmezése során felmerült kérdésekre fogódzókat, a jogalkalmazásban hasznosítható paneleket nyújt a bírácnak. Ezen, a joggyakorlatot egységesítő tevékenységével a jogbiztonság követelményét szolgálja, azáltal, hogy megrajzolja az individualizált büntetés kiszabhatóságának kereteit, csökkentve a generálklauzulák önkényes bírói értelmezésének lehetőségét.⁵

² Vö. C. BECCARIA: *A bűnökről és a büntetésekről*. 1989.

³ Az alkotmányos büntetőjog terminológiát Szabó András honosította meg a jogirodalomban (vö. SZABÓ ANDRÁS: Alkotmány és büntetőjog. *Jogtudományi Közlöny*, 1999/4.)

⁴ *A büntetés célja*

37. § A büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány. A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

A büntetés kiszabásának elvei

83. § (1) A büntetést – céljának (37. §) szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.

⁵ A Legfelsőbb Bíróság által közzétett – a mai napig hatályos – a vizsgált kérdés szempontjából legátfogóbb Büntető Kollégiumi állásfoglalás: a BK 154. számú *Büntetéskiszabási tényezők*. A jogegység biztosítását célzó állásfoglalás vezérfonala szerint: „A törvény idézett rendelkezése (a Btk. 83. §. (1) bekezdése-megjegyzés tőlem) a bíróságok számára azt a kötelezettséget jelenti, hogy a büntetéskiszabás során figyelembe jövő valamennyi alanyi és tárgyi tényt felderítsék, és a jogkövetkezmények alkalmazásakor értékeljék. A büntetéskiszabási tényezőket nem lehet egyszer s mindenkorra meghatározni. Mégis szükséges olyan általános iránymutatás, mely – ha nem is véglegesen, de hosszabb távon – felsorakoztatja mindazt, aminek felderítését és értékelését a bíróságoktól indokoltnak tartja.

I.

Mindenki előtt ismert, hogy a rendszerváltást követően a jogalkotási dömping a büntetőjog területét is elérte. A jelenleg hatályos Btk-t kihirdetését követően 50 törvény-nyel és 3 törvényerejű rendelettel módosította a jogalkotó. Ez a számadat önmagában is jelzésértékű, sejteti a Kódex koherenciájának felbomlását. A novelláris törvény-módosítások közül csak az 1998. évi LXXXVII., és a 2003. évi II. törvény büntetés kiszabás elveit, illetve a büntetési rendszer sajátosságait érintő rendelkezéseivel kívánok részletesebben foglalkozni. Az utóbbi két büntető novella mögött deklaráltan egymásnak szembeeső büntetőpolitikai megfontolások álltak.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény, abból kiindulva, hogy az egyes bűncselekmények büntetési tételkereteinek felemelése – az Általános Részben, a büntetés kiszabása körében biztosított bírói mozgástér folytán (83. §., 87. §.) – önmagában nem garantálja az ítélezési gyakorlat jogalkotó által megkívánt szigorítását, az Általános Rész vonatkozó rendelkezéseit módosította, a 'kemény kéz' büntetőpolitikájának jegyében.

Ennek megfelelően a bíróságok diszkrecionális jogköre a büntetés kiszabása tekintetében szükségszerűen csökkent. 1999. március 1-jétől 2003. március 1-jéig fennálló bírói mozgástér szűkülés alapvető oka a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a középértéknek megfelelő büntetés kiszabására vonatkozó előírás (83. §. (2) és (3) bek.), továbbá az enyhítő szakasz szűkebb körű alkalmazásának meghatározása (87. §. (5), 87/A. §.).

Ezen felül a törvény kizárta a többszörös visszaesőkkel szemben a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását, a feltételes szabadságra bocsátást, valamint ugyanezen szigorúbb rendelkezések vonatkoztak azon elkövetőkre, akik a 3 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt üzletszerűen, vagy bűnszövetségben követtek el.

Egy Kódex generálklauzuláinak megváltoztatása, módosítása mindig veszélyeket rejt magában. A szankciórendszer elvi alapjainak átfarmálása a jogalkotó által nem célzott, sőt még csak nem is várt következményekhez vezethet, vezetett. A büntetési rendszer még meglévő elvi egységét felborító rendelkezések, a Btk. azon területein is működési zavart okozhatnak, illetve okoztak, amelyeket az új szabályozás direkt módon nem is érintett.

A '98-as novella büntetőpolitikai célkitűzése a büntetőjogi represszió szigorának fokozása volt. Jogalkotásbeli eredménye az elkövetői rétegek között a kevésbé diffe-

Az állampolgárok törvény előtti egyenlősége alapelvének az egységes ítékezés felel meg, és ebbe az is beletartozik, hogy a büntetést befolyásoló körülmények értékelése ne mutasson feltűnő és indokolatlan eltéréseket. Szükséges, hogy a Legfelsőbb Bíróság a súlyosító és enyhítő körülmények értékelésénél követendő elvekről és a leggyakrabban előforduló ilyen körülményekről az álláspontját összefoglalja.

A bíróság által megállapított minősítéshez kapcsolódó büntetési keret – figyelembe véve a Btk. Általános Része rendelkezéseit is – büntetést meghatározó alapvető tényező. Ez jelöli ki azokat a határokat, amelyek között a súlyosító és enyhítő – összefoglalóan a büntetést befolyásoló – körülmények a büntetést alakíthatják.

A büntetést befolyásoló körülményeket tehát nem elvont általánosságban, nem mechanikusan, hanem a konkrét ügy tényeire vonatkoztatva kell értékelni.”

renciáló szigorítás. Az előbbiekből egyenesen következne, hogy amíg a 2003. évi II. törvény rendelkezései ki nem iktatatták a büntetések súlyosságát növelő elvi szintű előírásokat, 1999. március 1-je és 2003. március 1-je között elkövetett és jogerősen elbírált ügyekben a büntetés kiszabási gyakorlat jelentősen, néhol differenciálatlanul szigorodott. Egyfelől ez a következtetés valóban levonható a börtönnépesség fokozatos gyarapodásából, bár ezzel a megállapítással vigyázni kell, mert a végrehajtandó szabadságvesztések számának növekvő tendenciája már az 1995–1999-ig terjedő időszakra is jellemző volt.⁶ Másfelől, talán kevésbé ismert a nagy statisztikai adatok rengetegében, hogy a jogalkotó által célzott represszió fokozás, a teljes büntetés kiszabási gyakorlatra kiható, az elkövetői rétegek közötti különbségre, a büntetendő cselekmények konkrét tárgyi súlyára nem tekintő jellegéből fakadóan diszfunkcionális módon ugyan, de némely esetben a korábbi ítélkezési gyakorlathoz képest a büntetések enyhülését vonta maga után.

Felmerül a jogos kérdés, hogyan eredményezhette az ítélkezés enyhülését a tételes jogban is megjelenő fokozott szigorítás. A válasz a bírák egy részének egyéniesített (individualizált) büntetés kiszabására irányuló kétségbeesett törekvésében kereshető.

Az 1999. március 1-jétől 2003. március 1-jéig tartó időszakban elkövetett, és elbírált bűncselekmények esetében gyakran előfordult, hogy a bíróságok a Btk. 37. §-ában foglalt büntetési célok, valamint a 83. §-ban meghatározott büntetés kiszabási elvek teljes körű érvényre juttatása érdekében – némileg erőszakot téve a törvény szigorítást előíró elvi rendelkezésein – az enyhítő szakasz (87. §.) kimerítő alkalmazásával nemet mondtak a differenciálatlan represszióra.

A bíróságok az esetek egy jelentős részében a szankciórendszerünk büntetés enyhítését (87. §.), vagy intézkedés alkalmazását (72. §.) lehetővé tevő rendelkezéseinek rendeltetésellenes alkalmazásával szabtak ki pénzbüntetést, vagy alkalmaztak próbára bocsátást olyan esetekben is, amikor a cselekmény konkrét tárgyi súlyja, az elkövető személye és az egyéb büntetés kiszabása szempontjából releváns körülmények szabadságvesztés kiszabását tették volna lehetővé. Amennyiben – az egyébként indokolt – szabadságvesztés kiszabása mellett döntött volna a bíróság, akkor a büntetés tartamának meghatározása során a középértékhez kellett volna igazodnia, nem beszélve arról, hogy a korábban már említett elkövetői csoportokkal szemben (többszörös visszaeső, a bűncselekményt üzletszerűen, vagy bűnszövetségben elkövető) a szabadságvesztés végrehajtását nem függeszthette volna fel és rendelkeznie kellett volna a feltételes szabadságra bocsátás kizárása felől is.

Ennek köszönhetően olyan büntető ügyekben, ahol az eset összes körülménye alapján a bíró a törvény differenciálatlan szigorát nem volt hajlandó érvényesíteni, inkább indokolatlanul enyhe, mintsem indokolatlanul súlyos büntetést szabott ki. Így vezethetett a mértéktelen szigor, torz és súlytalan büntetést kiszabó ítéletekhez is, amelyeket nem csupán a laikus közvélemény fogadhatott értetlenül, hanem a bírósági eljárást megelőző nyomozati munkát ellátó rendőrök is.⁷ Így kerülhetnek a

⁶ KERTÉSZ IMRE: Miért túlszűfoltak a börtönök? *Belügyi Szemle*, 2002/2–3. 85.

⁷ Vö. BÁRKÁNYI JÓZSEF: Ítélet helyett. *Belügyi Szemle*, 2003/11–12. 206–212. A Bárkányi által felvázolt 'rémképet' szakszerűen árnyalja: FRECH ÁGNES: Gondolatok Bárkányi József „Ítélet helyett” című tanulmányáról. *Belügyi szemle*, 2003/11–12. 212–218.

büntetőpolitikai célkitűzések és azok tényleges eredményei mérföldnyi távolságra egymástól.

A jogalkotási dömping korában, amikor a Btk. 2.§-ára az időbeli hatályra vonatkozó rendelkezés szinte valamennyi bírósági ítéletben szükségszerűen alkalmazásra kerül, kiegyensúlyozott, a jogbiztonság követelményének megfelelő, előre látható, kiszámítható büntetés kiszabási gyakorlatról nehezen beszélhetünk.

A fenti törvényi megoldások, amelyek a jogalkotás és az ítélkezési gyakorlat ilyen jellegű összeütközéséhez vezetnek, a kiszámíthatatlanságot, jogbizonytalanságot jelentős mértékben növelik.

II.

A 2003. évi II. törvény a '98-as novella represszív rendelkezéseit teljességgel hatályon kívül helyezte. A büntetés kiszabás elvei terén lényegében az 1999. március 1-jét megelőző rendelkezéseket állította vissza. A jogalkotó részéről nem gondolható komolyan, hogy a büntetés kiszabási gyakorlat ilyen rövid időközönként, az aktuális büntetőpolitikát megtestesítő tételes jogi rendelkezések útján 'büntetlenül', tetszőlegesen változtatható.

Sokszor kritikára adhat okot, de jelen esetben inkább pozitívként volt elkönnyelhető, hogy az ítélkezési gyakorlat viszonylag lassan, nehézkesen néha konzervatíván, a jól bevált régi formulák tovább alkalmazásával reagál az új jogintézmények okozta kihívásokra. A 2003. évi II. törvény alapjául szolgáló büntetőpolitikai koncepcióról elmondható, hogy a végrehajtandó szabadságvesztéstől való elfordulás jellemzi, a bíróságok szankcióalkalmazási gyakorlatában elsősorban a pénzbüntetés, továbbá a feltételes szankciók (büntetés végrehajtásának próbaidőre történő felfüggesztése, próbára bocsátás) megerősödött jelenlétét tartja kívánatosnak.

Szinte már közhelynek tekinthető: a magyarországi büntetés végrehajtási intézmények túlszűfoltak. Ezt a tényt az EU országjelentései is rendszeresen észrevételezték. A fogvatartottak 100 000 főre jutó rátája az EU tagországokban átlagosan 87, míg hazánkban 150.⁸

Az Európa Tanács Ajánlásában⁹ is megfogalmazódik a végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazhatóságának 'ultima ratio' jellege. Az Ajánlás kimondja, hogy a szabadság elvonásával járó büntetést végső eszköznek kell tekinteni, és ezért ez csak olyan ügyekben alkalmazható – más lényeges körülmények figyelembevételével –, amelyekben a cselekmény súlya minden egyéb büntetést egyértelműen alkalmatlanná tesz. A túlszűfolt börtönök demoralizáló, kriminalizáló hatása is köztudott. Nyilvánvaló, hogy a büntetési politika szigorítása fokozza a zsúfoltságot és ezzel egyidejűleg a nem kívánt mellékhatásokat.

A felvilágosodás időszakától kezdődően jogi gondolkodásunk részévé vált, hogy az esetek döntő többségében nem a kiszabott büntetés súlya, hanem annak elkerülhetetlen bekövetkezése az, ami a bűnözéssel szemben visszatartó erővel bírhat. Ezt má-

⁸ KERTÉSZ IMRE: A büntetés hozama és ára. *Belügyi Szemle*, 2003/1. 117.

⁹ R/92/17. számú ET Ajánlás: Következetesség az ítélkezésben.

ra úgy pontosíthatjuk, hogy a visszatartó erő mértékét a lebukás valószínűségével kalkulált büntetéstől való félelem határozza meg.¹⁰

A természettudomány területén kidolgozott döntésemélet (játékelmélet) kiszélesedett jelentéstartalommal 'átszivárgott' a társadalomtudományi gondolkodásba.¹¹ A formális értelemben vett döntéseméleti koncepciók a matematika világába sorolhatóak, míg az ún. deskriptív elméletek a társadalomtudományi viselkedési modellek körébe vonhatóak. A bűnözői magatartást determináló tényezők vizsgálata szempontjából kizárólag csak a deskriptív elméleteknek lehet relevanciája.

A kriminológiai döntéseméleti koncepciók körében is képviselteti magát a normatív teória, amely az egyes büntetőjogi szempontból releváns magatartásokat megelőző, vegytisztán racionális mérlegelésnek tekinti a döntési folyamatot. Ugyanakkor, a pszichológia tudománya által kidolgozott alaptétel, hogy a cselekvéseink előtt lezajló elhatározásaink nem kizárólag racionális megfontolásokon alapulnak. A döntés előtt álló személy nem hozhat olyan helyzetbe, hogy a döntést megalapozó összes paraméter rendelkezésére álljon, nem beszélve, a szükségszerűen véges információ befogadási, figyelmi kapacitásunkról.¹² Az ember ezen bio-pszichikai vonatkozásait is figyelembe vevő alapokra épít a korlátozott racionalitás elfogadásával fémjelezhető deskriptív döntésemélet. A büntető jogtudomány jogirodalmában nem használja ez utóbbi terminológiát, ehelyett a generálprevenációs modell elnevezéssel illeti a fenti koncepciót.

Ezzel szemben, a formális racionalizmusra építő gazdaságelméleti szempontú bűnözéseméletek szerint, a bűnözői döntés – vagyis az, hogy valaki a bűncselekmény elkövetése mellett dönt – természetében nem különbözik más döntésektől. Mindegyik megfontolás mögött a bűnelkövetéssel járó, vagy azt kísérő költségek és hasznok mérlegelése történik.¹³ Ennek következtében a bűnözői döntési mechanizmus ugyanazzal a terminológiával írható körül, mint a gazdasági életben meghozott döntés, azaz az alapvető különbséggel, hogy a bűnöző a társadalmilag károsnak tekintett, illegális alternatíva mellett teszi le a voksát.

Valamennyi döntési modellben ugyanazok az esszenciális elemek találhatók: költség, haszon és a kettőt összekötő kockázati tényezők.

A témánk szempontjából jelentőséggel bíró kriminológia modellekben ezen felül szerepet játszanak még a legális és az illegális alternatívák bűnelkövető általi értékelhetősége. A megtorlási elmélet szerint a büntetési fenyegetettség fokozásával, az ezáltal költségnövekedés folytán a kriminális cselekmények száma csökkenő tendenciát mutat. Ugyanakkor csak helyeselhető, hogy egyes szerzők a költség tényezők körét kibővítik,¹⁴ amikor a kriminális magatartással együtt járó morális költségekről, illetve a legális alternatívák választásának elmulasztásából eredő költségekről is beszélnek.

¹⁰ SAJÓ ANDRÁS: A büntetés költség szemléletű megközelítése. *Belügyi Szemle*, 2003/11–12. 41.

¹¹ Ld. erről bővebben: FARKAS ÁKOS: *A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. 2002. 136–146.

¹² SIMON HERBERT: Korlátozott racionalitás. 1982. 217–218.

¹³ Vö. SAJÓ ANDRÁS: A büntetés költség szemléletű megközelítése. *Belügyi Szemle*, 2003/11–12., valamint FARKAS i. m. 138–139.

¹⁴ Vö. FARKAS i. m. 139–140.

A morális költségek determináló szerepének elismerése tovább árnyalja a büntetőjog tudományában is hasznosítható döntéseméleti koncepciókat, egészséges harmóniát teremtve a pszichológiai és a gazdasági költségkoncepció között.

III.

Mindezek ellenére álláspontom szerint, a fenti novelláris (2003. évi II. törvény) változtatással bevezetett, jelenleg hatályos büntetőpolitikai koncepció is árnyalandó. Nem felejtendő el, hogy a büntetés célja „a megtorlás is, a bűnmegelőzés is, a társadalom védelme érdekében.”¹⁵ Az állam büntető igénye nem alapulhat tisztán költség-haszon elemzésen, vegytiszta formális racionalizmuson. A büntetőjogi büntetésnek szimbolikus funkciója is van, nevezetesen, kifejezésre juttatja, hogy bizonyos normákat nem lehet büntetlenül megsérteni. Ilyen értelemben tehát a büntetés célja önmagában van, a célra nem tekintő megtorlásban, a jogépség nyilvános deklarálásában.¹⁶

A fenti jogfilozófiai tételeket támasztják alá, nem teoretikus, hanem kriminálszociológiai szempontból a döntéseméleti kutatások eredményei. E szerint a költségek és a kockázati tényezők, amit a bűncselekmény felderítése, illetve a büntetés kiszabásának valószínűsége jelent, a bűnözői döntést csekély mértékben befolyásolják.

Őszintén el kell ismernünk, a büntető igazságszolgáltatás lényegében sem a bűnözőre, sem a bűnözésre nem képes jelentős hatást gyakorolni, mivel a szándékolt hatás a bűnözői döntés meghozatalakor szinte teljességgel figyelmen kívül marad.

A büntetőhatalmat gyakorló, a tételes jogi rendelkezéseken keresztül megjelenő, a büntetőpolitikai elképzeléseket érvényre juttató büntető igazságszolgáltatás ugyanakkor mégis jelentős társadalmi funkciót tölt be. Egyfelől a büntetőjogi felelősségre vonás elvi és gyakorlati feltételeit teremti meg. Másfelől kiemeli és megerősíti tevékenysége során a társadalom által preferált alapértékeket.¹⁷

Ha elismerjük a büntetőjog itt vázolt normavédelmi funkcióját is,¹⁸ akkor praktikus megfontolások (a börtönépítés sok pénzbe kerül stb.) nem determinálhatják a büntetőpolitikai megfontolásokat. A büntetőjogi szankciórendszer megrajzolásában fontos szerepe van a racionalitásnak, de természetesen ez a követelmény sem abszolutizálható. Ha pedig a megtorlás és a visszatartó erő viszonyát vizsgáljuk, tudományos szempontból erősen kétségesnek minősíthető az a feltételezés, miszerint éppen a súlyosabb hátrányokkal járó büntetés kilátásba helyezése (végrehajtandó szabadságvesztés) nélkülözné a kellő tudatbefolyásoló hatást.¹⁹ Ugyanis, ha a súlyosabb büntetés elrettentő erejében nem bízhatunk, akkor mit várhatunk az enyhébbtől?

¹⁵ GYÖRGYI KÁLMÁN: *Büntetések és intézkedések*. 1984. 199.

¹⁶ Szabó András fenti neoklasszikus tanait a 23/1990. AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményében fejtette ki.

¹⁷ Vö. FARKAS i. m. 145–146.

¹⁸ Sajó András idézett tanulmányában sem vitatja a büntetőjogi büntetés jogépségi funkcióját.

¹⁹ Földvári József hangoztatja, hogy a társadalom egyes tagjainak helyes irányú tudati befolyásolására, a bűnelkövetéstől való visszatartására csak a súlyos hátrányt kilátásba helyező büntetőjogi eszközök alkalmasak. Vö. FÖLDVÁRI JÓZSEF: A bűncselekmény fogalmáról – de lege ferenda. *Magyar Jog*, 1999/1,

Végezetül, csak remélni lehet, hogy az új Btk.-ban a különféle büntetőpolitikai elképzelések a helyes arányt képviselve olyan harmonikus szankciórendszert teremtenek, amelyben az egyes büntetési célok rendeltetésszerű szerepüket tölthetik be. A több irányú, egymást szükségképpen keresztező büntetési célok érvényre juttatásához, a büntetés kiszabása körében megfelelő mozgásteret lehetővé tevő generálklauzulákra, a bíróságok diszkrecionális jogának megtartására van szükség. Természetesen ennek büntetőjogon kívüli előfeltétele a felelős ítélkezés.

Egyes konkrét büntetések hatékonysága elkövetői réteg-, illetve olykor kifejezetten elkövető-specifikus. Az ily módon, a büntetés kiszabás összes releváns körülményei alapján kiszabott büntetések a társadalom széles rétegeiben megdöbbenést kelthetnek. Azonban, a 'nép érületére' való hivatkozás nem alapozhat meg sem differenciálatlan szigort, sem differenciálatlan enyhítést hozó tételes jogi rendelkezéseket, egy a jogbiztonság követelményét szolgáló, stabil alapokon álló büntetési rendszerben.

Nehéz megtalálni azt az egyensúlyi állapotot, amelyben a jogalkotó kiküszöböli a törvényből az egyéniesített büntetés kiszabását gátló tényezőket, ugyanakkor érvényesíti a törvény előtti egyenlőséget, és biztosítja a jogkövetkezmények előre láthatóságát.

Illúzió azt gondolni, hogy az egymással szembe futó jogpolitikai koncepciók a jogalkotás során teljességgel kiegyensúlyozhatóak. Az ugyanakkor elvárható, hogy a tételes jogi rendelkezések formájában megjelenő büntetőpolitikai elképzelések – a józan megfontoltság jegyében – kerüljék az éppen aktuálisan divatosnak tekinthető, vagy aktuálpolitikai szempontból kamatoztatható irányzatok jogalkotói artikulálását.